

ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΚΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΕΣ ΜΕΛΕΤΕΣ

ΤΟΥ Κ. ΦΑΝΗ ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΔΟΥ

ΠΩΣ ΕΙΔΕ ΤΗΝ ΑΘΗΝΑ ΕΝΑΣ ΕΠΑΝΗΣΙΟΣ ΤΑ 1849 - ΛΙΒΕΛΛΟΓΡΑΦΟΙ ΚΑΙ ΣΑΤΥΡΙΚΟΙ - Ο Α. ΦΑΤΣΕΑΣ

Α'.
 ΟΙΟΣ γνωρίζει ή ποιός θημάτα τόν Α. Φατσεά σήμερα; Ποιός τόν πρόσεξε όταν ζούσε; Ποιός τόν βιογράφησε όταν πέθανε; Κι' όμως ο άγνωστος αυτός Έπανήσιος υπήρξε ένας από τούς πολυμωρότερους λιβελλογράφους τής εποχής του, ένας αμύητος σατυρικός, ένας από τείνους που πολέμησαν και περτίωσαν για να λήσουν τή δεσμία τής πατρίδας τους, που στένεζε κάτω από τήν τερανική προστασία τής Άγγλίας. Πνεύμα έπιτορικό και πρακτικό — πολυταξειδειμένος και πολυέπειρος — ψυχή φιλελευθέρη και φιλογρηή, δεν υποφέρει ν' ανεχθή τήν Άγγλοκρατία, που καταδύκε κάθε φιλελευθέρη κίνηση και κατεδίωκε σε φρεντά μαρτύρια όσους ζητούσαν τήν αλλαγή τού συστήματος, που κρατούσε στην Έπατάνησο. Ο Φατσεάς άνηκε στους πρώτους εκείνους, που μαζί με τόν Μουστοξύδη, τόν Ζαμπέλη, τόν Μαυρογιάννη, τόν Ιακωβάτο, τόν Βιάφο Καποδίστρια και πολλούς άλλους, έπεδίωξαν τήν πιστή εφαρμογή τών συνθηκών κι' έξηρήσαν ελευθέρως έργοές, ελευθεροφιλία και δημοκρατικοποίηση τών θεσμών στην Άγγλοκρατομένη πατρίδα τους. Είχε μάλιστα τήν τύχη, πρώτου των πρώτων ή ελευθεροφιλία, να κυλιεφορήσει ΑΝΩΝΥΜΑ έναν από τούς καινοτόμους λιβελλογράφους έναντιόν τής Άγγλίας και τών άριστοκρατών τής Έπατάνησο, με τόν τίτλο «Οί Άγγλοι εις τήν Έπατάνησον — 1848». Η άνωνομία τήν εποχή εκείνη, ή λιβελλογραφία κι' ή πολιτική σάτυρα ήσαν τά μόνα μέσα που διέθεταν οί Έπατάνησιοι προς ύποστήριξιν τών αρχών τους στον πόλεμο έναντιόν τής Άγγλίας. Δεν έσφιγχαναν ούτε δειλία, ούτε έλλειψη θάρρους.

Πρέπει να σημειώσουμε πως ή λιβελλογραφία, ή πολιτική φιλοδοξογραφία κι' ο ΠΑΜΦΛΕΤΙΣΜΟΣ άποτελούν μίαν από τίσ αρχαιότερες, σπουδαιότερες και πλεισιώτερες πηγές τής κοινωνικής και πολιτικής ιστορίας τής Έπατάνησο. Η ΛΙΒΕΛΛΟΓΡΑΦΙΑ, ή δημοτική επίκριση, ή συνωφασμένη με τήν ειρωνία, τή πάθος, τήν ύβρη, τή χλεύη και τόν διασυρισμό, κάλυφθησαν σφύρατα στην Έπατάνησο. Επέμακρο διάστημα τροφοδότησε τήν έπατάνησιακή σκέψη, που τήν ήρωσε σε ΙΔΙΑΙΤΕΡΟ ΚΙ' ΙΔΙΟΥΤΗΟ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΟΝ ΕΙΔΟΣ. Οί Έπατάνησιοι με τό δημοτικό πνεύμα τους, με τή σατυρική τους διάθεση, τήν εύθυμη και τολμηρή γραμμάτα τους, με άποράντων με τό πάθος και τόν άκόμητο φθόνον — ιδιαίτερο χαρακτηριστικό τους — συχνά ξεθιμάσαν στη λιβελλογραφία. Τιποτε δεν μπορεί να νοηθή από τόν χαρακτήρα τών Έπατάνησιών, χωρίς τήν παρακολούθηση και τή μελέτη τών λιβελλογραφικών φυλλάδιων και τών λαθροβίων σατυρικών τερασδιών που βγήχαν σε χιλιάδες στά διάφορα νησιά. Δεν υπάχει εξαίρετικό γεγονός, δεν υπάρχει θλιβερό ή χαρούμενο περιστατικό, πολιτικό ή κοινωνικό φαινόμενο, που να μην έχη τόν αντίτυπο στην έπατάνησιακή λιβελλογραφία. Από τίσ 6 ή 7 χιλιάδες έντυπα που κυκλοφόρησαν από τή 1797 ως τή 1900 στην Κέρκυρα, στην Κεφαλλάονία, στη Ζάκυνθο και στη Λευκάδα, τα περισσότερα, άν όχι όλα, είνε λιβελλο, πολιτική φιλοδοξογραφία και κοινωνική σάτυρα. Μερσίμμε, μάλιστα, να πούμε πως δεν υπάχει προσωπικότητα τής Έπατάνησο, μικρή ή μεγάλη, που να μην άρτερωσε στιγμές τής στη λιβελλογραφία και στη σάτυρα, είτε στην κοινωνική είτε στην πολιτική, ή έστο και σ' αυτή τήν επιστημονική. Ο μεγαλύτερος προεπαναστατικός ένθραγωγός, ο Εγγένιος Βούλγαρης, που κατάγεται από τή Ζάκυνθο και που γεννήθηκε στην Κέρκυρα, βέρος Έπατάνησιος, σ' όλη του τή ζωή και παρ' όλη τή σοβαρότητα τής άποστολής του, ποτέ δεν έπαυσε να λιβελλογραφεί δημοσίατα και να σατυρίζει κι' έξευτελίτσει τούς άντιπάλους του. Και διακονούσε βέβαια σε πολλά σημεία με τούς στενοκέφαλους δασκάλους τής εποχής του, αλλά κυρίως ή σάτυρα κι' ο διασυρισμός τών άντιπάλων του, ή άμείλικτη και καιστική

ειρωνία του, τόν άνάγκασαν να φύγη από τή Γιάννενα, να διαλύσει τήν Άκαδημία του Άθου και τελευταία να εγκαταλείψει τήν Ελλάδα και να μεταβή στην Εδρόπη. Άλλά και κει ποτέ δεν λησιμόνησε τούς έχθρούς του... Ποτέ δεν τούς άφησε ήσυχους. Ο Μπαλόνας, που ήρθεος και νόμει πως βρήκε τόν τετραγωνισμό τού κύβου, κυρίως άντίπαλος τού Εγγενίου στα Γιάννενα, δέχτηκε, ύστερα από 50 ώλικληρα χρόνια, και πεισμένοι τούς λιβελλογραφικούς καταγεγραμμένους τού Εγγενίου. Το ίδιο συνέβη και με τόν Άθανάσιο Παλλίδα, που τού θάρρος να κατακρίνη τήν περιήρημη «Λογική» του. Ο Βούλγαρης, άν και οδύοντα χρόνια, δεν δέχτηκε τό χτίστημα και παρ' όλη τή ηλικία του, έγραψε λιβελλο έναντιόν τού Παλλίδα και τόν περιόρισε με τίσ καισομότερες λιβελλογραφικές και σατυρικές άκαθαρσίες. Ο Βούλγαρης ποτέ δεν έξηχασε πως ήταν Κερκυραίος...

Άλλ' έχει που κατ' έξοχήν ή σάτυρη ή λιβελλογραφία άνήξιαν, ήταν ή Έπατάνησο. Η κοινωνική ζωή τών νησιών κι' ο ιδιόρρυθμος και παρωμένος βίος τών κατοίκων, έθιμον άπειρες άφοσιές σε σκάνδαλα, λιβελλογράφοι και σατυρικοί άλλων τίσ καινοτόμους φρενίσεις μεταξύ τους κι' οί λιβελλο κι' ή σάτυρες διακόνιζαν τό πάθος και τή μιση άνάμεσα στις κοινωνικές τάξεις. Ποιός δεν θυμάται τούς πολυηρόνους λιβελλογραφικούς άγώνες μεταξύ τών Κουτούρη, Μουτελιών, Δανελάκη και πολλών άλλων στη Ζάκυνθο από τή 1788, που κατέληξαν στο να χύσην ο πρώτος τό ματι του και να σηματεψή «ετα βίωσι» από τούς άντιπάλους του; Οί στίχοι που γρατίηκαν τότε υπήρξαν πρότυπα τής βιαότερης λιβελλογραφίας και τής αίσχρότερης κοινωνικής σάτυρας. Τέτοια έντύπωση προέβησαν, ώστε παρεμύνην άνεξάλειπτοι στη μνήμη τών μεταγενεστέων και μέχρι σήμερα τούς άκούει κανείς στην Έπατάνησο.

Λιβελλογράφος, που δεν σόθηκε τ' όνομά του, ως έξής περιέγραψε τόν Κουτούρη:
 Πρόσωπο δίχως έντροπή, κορμι μαγαριαμένο, γλώσσα γιομάτη από πομπή και (στόμα μολνόμενο που ό,τι κι' άν έπέρασε τό δολερό κορμι σου στα ρειάτα σου και στην αίσχρη (ζωή τήν ειδική σου τάφερες όλα μαζωχά στούς άλλους) και λογιόζεις πως ταις δικαίς σου ταις πομπή (παις με τρύντο ταις σκεπάζεις. Όλα σε μάς είνε γνωστά — εσύ είσαι ο Κουτούρης.

Δυστυχώς τού Κουτούρη δεν σόθηκε τίποτε άλλο. Ο ποιητής δεν χώνεσε τή δημοσιότητα κι' είχε παραγγείλει στην οικογένεια Βλαστό που τόν κληρονόμησε, «να κάψη όλα του τά χαρτιά» άμα πέθανε. Φαίνεται πως ήταν τέτοια ή αφορότητα τών σατυρικών του, ώστε κανείς δεν τολμήσε να τή δημοσιεύσει. Μόνο μερικά, στις ιδιωτικές έπιπέτες τους, άνέμεσαν κι' αναφέρουν άκόμη κάποιους στίχους του. Έτσι, ο κορυφαίος τών Έπατάνησιών λιβελλογράφων και σατυρικών αίσχρολόγων, παρέμεινε σχεδόν άγνωστος και μόνον νύξεις για τή ζωή του μάς περιόριζαν. Σίγχερονός του ως έξής τόν περιγράφει: «Δεν ήδύνατο να τού όμιλήση κανείς, άμέσως άνήγνα δι' ισοδύου και άσμενον επιγράμματος. Σατυρίζων, σπανίως μετεχειρίζετο ύπαινηγμούς. Η σάτυρά του ήτο ως επί τό πολύ άπρωτικός λιβελλός. Ήτιμαζε, δεν περιεπαίξε».

Ο Κουτούρης παρέμεινε μερική θηλάκη για τή Ζάκυνθο και τή λοιπή Έπατάνησο. Δημοσίωγησε ολόκληρη Σχολή και γύρω του συγγενερωσε φανατικούς φίλους ή θανάσιμους έχθρούς. Το παράδοξο είνε πως ο μεγάλος αυτός αίσχρολόγος υπήρξε φρονημάτων ΑΡΙΣΤΟΚΡΑΤΙΚΩΝ και συγγχερόνους διάσημος ΖΩΓΡΑΦΟΣ και ΘΕΟΛΟΓΟΣ. Τερωγούσε, μέχρι που πέθανε, στη μεγαλύτερη εκκλησία τής Ζακύνθου. Το παραδοξότερο είνε πως καταγγέλιθηκε κάποτε ως αίσχρολόγος από τούς άντιπάλους του, έγινε μάλιστα και δίχη, και κατόρθωσε όχι μόνο να άθωωθεί, αλλά και ν' αποδείξει τήν άγγελικότητα τής ψυχής του και τήν αγαθότητα τών σατυρικών του διαδέσεων... Το γεγονός είνε πως ο Κουτούρης δεν έγραψε μόνο σάτυρες, έκανε και κοινωνική πολιτική, αποκαλύπτοντας σκάνδαλα τού κλήρου και τού άρχοντολογίου και χτιπώντας άμείλικτα τή δημογω-

Ο Εγγένιος Βούλγαρης.

Α.Α.Α.

